

personality to exercise in physical culture and sports (irregularity of training, compulsion, wrong choice of a sport, lack of discipline in the team, individual factors) are also described.

We have made the conclusion, that the motivation of school age children to sports and physical culture is the variable phenomenon, which depends on the individual temperament, the presence of positive examples, the family lifestyle, the psychological climate in the team. Frequent change of sport class is determined by the search for oneself and developing one's own individual traits and features. It requires a more responsible attitude of adults to consider the inclinations and individual physical abilities during the "mature childhood" period. According to the analysis of the child's preferences and abilities, it is necessary to adjust and communicate with him in the direction of sports motivation: to help choose the kind of physical activity, to support, to find talent and develop it in a timely manner, not to insist if it is difficult for the child to study in a particular circle and to change sport class, if it is necessary.

The subjects of motivation in the case of young pupil (in age 6-10 years) to physical activity are: a) parents, relatives, b) teachers, c) trainers and organizers of sports sections, d) representatives of state and public specialized institutions, e) coeval, social group, f) adult (non-family) authorities, such as a teenagers or amateur athlete on the street sports grounds (in a gym).

Key words: motivation; sports; children; primary school pupils; physical education

Стаття надійшла до редакції 28.09.2019 р.

УДК: 378.04:796.83.071.04

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194890>

ОЛЕКСАНДР ХИЖНЯК

ORCID ID 0000-0003-1791-2957

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА З БОКСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано застосування ключових положень системного підходу у професійно-практичній підготовці майбутнього тренера з боксу в закладах вищої освіти. Встановлено, що, відповідно до положень системного підходу, професійно-практична підготовка майбутнього тренера з боксу в сучасних закладах вищої освіти здійснюється на основі тісного взаємозв'язку теорії і практики, що визначає необхідність, по-перше, координації вивчення професійно-орієнтованих дисциплін і навчальних практик таким чином, щоб теорія випереджала практику як за змістом, так і за часом вивчення; по-друге, високого рівня теоретичних знань фахівця; по-третє, реалізацію тісних міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки.

Доведено, що ефективність навчальних практик залежить від дотримання таких умов: теоретична обґрунтованість системи підготовки студентів до практики, її навчальний і виховний характер, комплексний підхід до визначення завдань, змісту, форм і методів організації та проведення практики, забезпечення наступності та системності на різних етапах її проведення. Навчальні практики є обов'язковим компонентом процесу фахової підготовки майбутнього тренера з боксу, важливим етапом їхнього професійного зростання. В дослідженні систематизовано та адаптовано до проблеми професійної підготовки тренера основні принципи системного підходу: цілісності, сумісності елементів, функціонально-структурної будови, розвитку, лабільності, поліфункціональності, інтерактивності, варіативності.

Ключові слова: спортивно-педагогічна освіта, системний підхід, майбутній тренер з боксу, професійна підготовка тренера, навчальні практики

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку й реформування системи вищої освіти України зростають вимоги до якості професійної підготовки фахівців різного профілю. Зокрема, це стосується майбутніх тренерів з видів спорту. Підготовка тренерів з боксу у вищих навчальних закладах вимагає застосування відповідних підходів, що відповідають сучасним запитам педагогічної науки та практики. Підготовка майбутнього тренера з боксу за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» відносно новою стратегією як на першому (бакалаврському) так і на другому (магістерському) рівнях. Зростання уваги до системного підходу можна пояснити тим, що саме цей методичний орієнтир дозволяє раціонально поєднати зміст різних наук і навчальних дисциплін, різних видів і форм діяльності та спрямувати їх на досягнення кінцевої мети – формування конкурентоспроможного тренера з боксу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику системного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців вивчали В. Беспалько, Д. Гвішані, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, С. Харченко, П. Хоменко, Ю. Шабанова. Особливості оптимізації системи підготовки майбутніх тренерів досліджували Є. Павлюк, А. Сидоров, Б. Лосин, Т. Чопик та ін. Значення боксу в системі фізичної підготовки студентів обґрунтовано в працях А. Атиля, А. Качуріна, С. Кіпріча, О. Криловського, В. Назимок, І. Юрченка. В той же час, незважаючи на

значну увагу до проблематики системного підходу особливості його застосування у професійно-практичній підготовці майбутнього тренера з боксу у закладах вищої освіти фактично залишається невивченим.

Метою статті є обґрунтування методологічних засад застосування системного підходу у професійно-практичній підготовці майбутнього тренера з боксу у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Основним критерієм якості підготовки майбутнього тренера-викладача є його професійна компетентність. Комплекс навичок і вмінь ефективно формується завдяки використанню на заняттях педагогічного інструментарію. До якостей тренера-викладача, що формуються в процесі професійної підготовки, на думку належать такі: оволодіння значними обсягами інформації; саморозвиток та самовдосконалення в аспекті фахової підготовки; здатність самостійно вивчати спеціальну літературу; розвинене мислення; володіння спортивною культурою; здатність до планування та організації навчальної і змагальної діяльності; здійснення самоконтролю та самоаналізу; позитивне ставлення до вивчення спеціальних (фахових) дисциплін. (Павлюк, 2014, 2015).

Згідно зі змістом Стандарту вищої освіти України, спеціальності 017 Фізична культура і спорт інтегральна компетентність майбутнього тренера трактується як здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері фізичної культури і спорту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів наук з фізичного виховання і спорту, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов (Стандарт вищої освіти..., 2019)

Отже, системний підхід (англ. *Systems thinking* – системне мислення) це напрям методології досліджень, який полягає у вивченні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи (Шабанова, 2014).

У контексті завдань вищої школи системний підхід визначається як метод, що спрямований на оптимізацію внутрішньої ефективності освітнього процесу шляхом аналізу його провідних складників (Guy Berger, 1981).

Поділяємо Р. Макарова, який трактує дефініцію «системний підхід» як наукову методологію, засновану на принципах діалектики, що дозволяє розглядати, досліджувати, конструювати та моделювати педагогічні процеси й явища у вигляді систем (Макаров, 2005).

У нормативних положеннях ЮНЕСКО визначають такі складники підготовки фахівця, що адаптовані нами до професійної підготовки тренера з боксу: – студенти, які здобувають компетентності; – продукт навчання (те, чому треба навчити в процесі підготовки); – ресурси (час і зусилля, що витрачають як викладачі і студенти, початкові матеріали, приміщення, спортивні зали, бази практик); – умови підготовки тренера (організаційні, соціальні, культурні, економічні); – навчальна стратегія (спосіб, яким викладачі та студенти використовують ресурси та адаптуються до регулятивних умов для досягнення навчального результату); – реакція, яку викладач отримує у відповідь на свою стратегію, та її оцінка (Guy Berger, 1981).

Поділяємо думку Н. Самборської, яка пропонує три базові характеристики системного підходу: – система передбачає наявність окремих частин, які перебувають у нерозривній єдності з цілим; – кожна з частин цілого відображає певною мірою всю систему, однак ціле домінує над сукупністю складників; – система – це складно організований об'єкт, що складається з підсистем (Самборська, 2015).

Вчені пропонують виділяти такі основні системні принципи:

– *цілісності* - властивості системи не можна звести до суми властивостей складників її елементів і неможливо виведення з останніх властивостей цілого; залежність кожного елементу, властивості і відношення системи відповідно їх місця, функцій і т. і. усередині цілого;

– *структурності* – можливість опису системи через встановлення її структури, тобто мережі зв'язків системи; обумовленість поведінки системи поведінкою її окремих елементів і властивостями її структури;

– *взаємозалежності системи і середовища* – система формує і проявляє свої властивості в процесі взаємодії з середовищем;

– *ієрархічності* – кожен компонент системи у свою чергу може розглядатися як система, а досліджувана у даному випадку система є одним з компонентів ширшої системи;

– *множинності опису кожної системи* – через принципову складність кожної системи її адекватне пізнання вимагає побудови безлічі різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект системи (Шабанова, 2014).

Підготовка майбутнього тренера з боксу як система, що перебуває в розвитку, визначається як сукупність елементів: – система соціально-гуманітарних, медико-біологічних та професійно-практичних знань; – практичні уміння і навички з техніки, тактики боксу як виду спорту та методики навчання боксу; – досвід тренерської діяльності, сформований протягом тривалого часу; – досвіду ціннісного ставлення до професійних обов'язків.

В дослідженнях Кочубей Т. Д., Івашенко К. В. пропонується процедура реалізації системного підходу:

– на основі змінного досвіду чи раніше знайдених закономірностей дається визначення об'єкту дослідження;

– визначаються цілі та завдання дослідження, а також критерії для вивчення об'єкту;

– фіксують суттєві елементи об'єкту;

– окреслюються межі системи та визначається її попередня структура;

– встановлюються та класифікуються зовнішні зв'язки елементів об'єкту;

– вивчається кожен з виявлених елементів об'єкту;

– на основі аналізу сукупності зовнішніх зв'язків визначаються принципи взаємодії системи із середовищем;

– виявляються закономірності зміни й розвитку елементів об'єкту;

– виділяються основні причинно-наслідкові зв'язки між елементами, так звані системо утворюючі зв'язки, що забезпечують встановлену упорядкованість системи;

– виявляється кінцева структура й організація системи, на базі цього складається модель досліджуваної системи;

– аналізуються основні принципи поведінки системи; вивчається процес управління системою (Кочубей, Івашенко, 2014).

На основі узагальнення результатів чисельних досліджень ми пропонуємо такі аспекти системного аналізу процесу підготовки майбутнього тренера з боксу:

1. Система професійної підготовки розглядається як цілісне утворення;
2. Аналіз окремих елементів системи;
3. Визначення характеру зв'язків і взаємодії компонентів системи професійної підготовки майбутнього тренера;
4. Обґрунтування просторово-часових характеристик функціонування системи.

Враховуючи викладені вище теоретичні аспекти системного підходу, вважаємо за доцільне сформулювати такі складники системи професійної підготовки майбутнього тренера з боксу у закладах вищої освіти:

- державне нормативно-правове регулювання процесу підготовки майбутніх тренерів за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт»;
- сукупність внутрішньо університетських нормативних документів, що регламентують освітній процес (освітньо-професійна програма, навчальні плани, програми з навчальних дисциплін, навчально-методичне забезпечення, наскрізні програми практик);
- управлінська підструктура та управління процесом підготовки майбутнього тренера;
- склад науково-педагогічних працівників ЗВО, які забезпечують професійну підготовку майбутнього тренера з боксу;
- мережа закладів освіти, в яких реалізується система навчальних практик (стажувань) майбутнього тренера з боксу;
- досягнення педагогічної науки та практики, нещодавно впроваджуються в навчально-виховний і навчально-тренувальний процес підготовки фахівців: наукові підходи, принципи, зміст підготовки, форми, методи, засоби навчання;
- перелік компетентностей і результатів навчання передбачених для випускника спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»;
- контингент студентів спеціальності з відповідним розподілом за рівнями підготовки;
- комплекс засобів впливу та цілісний динамічний процес взаємодії між викладачами і студентами у навчально-виховному процесі ЗВО.

Процес професійної підготовки майбутнього тренера з боксу у закладах вищої освіти відповідно до завдань системного підходу включає такі складники:

- аналіз структури професійної діяльності тренера і формування змісту підготовки;
- прогнозування мети навчання;
- комплексний системний аналіз вихідного стану системи підготовки;
- розробка навчально-тренувальних матеріалів;
- реалізація проекту навчання;
- вибір засобів контролю ефективності процесу підготовки фахівця;
- проектування корекційних впливів та аналіз їх ефективності.

Висновки та перспективи досліджень. Процес становлення фахівця в галузі фізичної культури і спорту, формування його професійної компетентності є цілісним неперервним процесом, що актуалізує застосування системного підходу у навчанні. Проведений аналіз процесу професійної підготовки майбутнього тренера з боксу за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» дозволяє стверджувати, що системний підхід є важливою умовою оптимізації професійної підготовки фахівців на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях. У дослідженні підготовка майбутнього тренера розглядається нами як система, у якій усі компоненти взаємозв'язані й взаємозалежні; відносно самостійні компоненти системи підготовки тренера розглядаються не ізольовано, а в їх взаємозв'язку. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці цілісної інтеграційної системи формування професійної компетентності майбутнього тренера з боксу.

Список використаних джерел

- Березюк О. С. (2015). Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців у сучасному освітньому просторі. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 193-209.*
- Кочубей Т. Д., Іващенко К.В. (2014). Системний підхід у вищій школі : навч. посіб. Умань: ПП Жовтий О.О., 2014. 131 с.*
- Макаров Р. Н. (2005). Авиационная педагогика / Макаров Р. Н. та ін.; за ред. Р. Н. Макаров Москва-Кировоград : МНАПЧАК, ГЛАУ, 2005. 433 с.*
- Павлюк Є. О. Чопик Т. В. (2015). Критеріальний підхід розвитку професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів в процесі їх професійного становлення. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2015. Випуск 1.*
- Павлюк Є. О. (2014). Форми професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів у процесі навчання у ВНЗ. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія. Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 42(2). С. 82-86.*

Самборська Н. М. (2015). Соціально-комунікативна компетентність майбутніх медичних працівників у контексті системного та компетентнісного підходів. *Проблеми освіти: Наук.-метод. зб.; Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. № 85. С. 97-101.*

Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 567.

Шабанова Ю. О. (2014). Системний підхід у вищій школі: підруч. для студ. магістратури. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 120 с.

Guy Berger, Étienne Brunswic (1981). *A systems approach to teaching and learning procedures: a guide for educators. 2nd ed. Paris: The UNESCO Press, 1981. – (2nd ed). – 203 p.*

References

Bereziuk O. S. (2015). *Systemnyi pidkhd do formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u suchasnomu osvithomu prostori. Profesiina pedahohichna osvita: systemni doslidzhennia: monohrafiia. Zhytomir: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2015. S. 193-209.*

Kochubei T. D., Ivashchenko K. V. (2014). *Systemnyi pidkhd u vyshchii shkoli : navch. posib. Uman: PP Zhovtyi O. O., 2014. 131 s.*

Makarov R. N. (2005). *Aviatsionnaya pedagogika / Makarov R. N. ta in.; za red. R. N. Makarov Moskva-Kirovograd : MNAPChAK. GLAU. 2005.*

Pavliuk Ye. O., Chopyk T. V. (2015). *Kryterialnyi pidkhd rozvytku profesiinnoi kompetentnosti maibutnikh treneriv-vykladachiv v protsesi yikh profesiinoho stanovlennia. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy, 2015. Vypusk 1.*

Pavliuk Ye. O. (2014). *Formy profesiinnoi pidhotovky maibutnikh treneriv-vykladachiv u protsesi navchannia u VNZ. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii. Pedahohika i psykholohiia. 2014. Vyp. 42(2). S. 82-86.*

Samborska N. M. (2015). *Sotsialno-komunikatyvna kompetentnist maibutnikh medychnykh pratsivnykiv u konteksti systemnoho ta kompetentnisnoho pidkhdov. Problemy osvity: Nauk.-metod. zb.; Instytut innovatsiinykh tekhnolohii i zmistu osvity MON Ukrainy. Kyiv, 2015. № 85. S. 97-101.*

Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven vyshchoiosvity, haluz znan 01 Osvita/Pedahohika, spetsialnist 017 Fyzychna kultura isport. Zatverdzheno ta vvedeno v diiu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainyvid 24.04.2019 r. № 567.

Shabanova Yu. O. (2014). *Systemnyi pidkhd u vyshchii shkoli: pidruch. dlia stud. mahistratury. Dnipropetrovsk: NHU, 2014. 120 s.*

Guy Berger, Étienne Brunswic (1981). *A systems approach to teaching and learning procedures: a guide for educators. 2nd ed. Paris: The UNESCO Press, 1981. – (2nd ed). – 203 p.*

KHYZHNIAK O.

Poltava V. G. Korolenko national pedagogical University, Ukraine

SYSTEM APPROACH IN PROFESSIONAL AND PRACTICAL TRAINING OF THE FUTURE BOXING COACH IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article justifies the application of emphases of the system approach in professional and practical training of the future boxing coach in higher education institutions. It is established that, according to emphases of the system approach, the professional and practical training of the future boxing coach in modern institutions of higher education is carried out on the basis of a close relationship between theory and practice, which determines the necessity, firstly, to coordinate the studying of professional-oriented subjects and practical trainings in such a way that the theory is ahead of training in both content and period of studying; secondly, a high theoretical knowledge level of a specialist; thirdly, the implementation of close interdisciplinary relationships in the training process.

It is proved that the effectiveness of practical trainings depends on the keeping to such conditions: theoretical validity of the students' preparation system for training, its educational and pedagogical nature, an integrated approach to the definition of tasks, content, forms and methods of organization and carrying out of training, ensuring the order and systematization at different levels of its implementation. Practical trainings are a mandatory component of the professional training process of the future boxing coach, an important stage of their professional development. In the research the basic principles of the system approach are systematized and adapted to the problem of professional coach training: integrity, compatibility of elements, function-structural construction, development, lability, multifunctionality, interactivity, variability.

Keywords: *sports and pedagogical education, system approach, future boxing coach, professional coach training, practical training*

Стаття надійшла до редакції 15.11.2019 р.